

Аліна Яриш,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Західноукраїнський національний університет
Науковий керівник – Ростислав Руденський,
доктор філософії, старший викладач кафедри освітології і педагогіки,
Західноукраїнський національний університет

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ДОСВІДУ УЧАСТІ У СУСПІЛЬНОМУ ЖИТТІ

Досвід участі дошкільників у суспільному житті є важливою складовою формування соціально-громадянської компетентності дитини. Це важлива складова розвитку, яка забезпечує адаптацію, інтеграцію у суспільство, самореалізацію, ціннісне ставлення до спільнот та активну громадянську позицію. Соціалізація старших дошкільників відбувається в умовах змінного середовища суспільства України, що ускладнює процес формування громадянських якостей та готовності до соціальної діяльності, зокрема в умовах сучасних викликів. Становлення соціального досвіду в дошкільному віці визначає подальші успіхи особистості в навчальній, соціальній та громадській діяльності. Важливою складовою формування соціального досвіду старшого дошкільника є взаємодія через гру, пізнавальні та спільні види діяльності, прояв ініціативності.

Отже, основними завданнями формування досвіду участі дошкільників у суспільному житті є, на нашу думку, такі:

1. створення сприятливого соціального середовища для дітей у ЗДО;
2. організація різних форм спільної діяльності дітей;
3. залучення дітей до елементарних соціально значущих подій;
4. партнерська взаємодія з батьками;
5. педагогічна підтримка індивідуальної участі дитини у суспільних подіях.

Сучасні діти, народжені після 2000 року, формують власну картину світу, маючи вільний доступ до соціальних мереж, для яких вони є звичним, знайомим з перших днів життя, середовищем існування. Як зазначає В. Бочелюк «заряд акумулятора смартфона та доступ до Wi-Fi для них так само значущі, як інші базові потреби піраміди Маслоу» [1, с. 87]. Окреслену тенденцію не доцільно вважати нормою. Як свідчить практика спілкування з батьками дошкільників, діти виходять на вулицю переважно після того, як це організують батьки, а не з власної ініціативи. Діяльність зі смартфонами та іншими гаджетами зацікавлює дошкільників, однак не стимулює розвитку навичок спілкування, спільної взаємодії. Тому, в умовах родинного виховання, батькам важливо організовувати дозвілля так, щоб сучасна техніка технології не перешкоджали розвитку умінь комунікувати, гратися разом тощо.

Процес соціалізації дитини дошкільного віку, як зазначає Т. Грицишина, «відбувається у період особистісного становлення та взаємодії з соціальним оточенням. Система соціальних зв'язків створює підґрунтя для активного засвоєння суспільного досвіду та конструювання образу соціального світу» [3, с. 15].

В умовах групи закладу дошкільної освіти вихователь повинен створити таку атмосферу, у якій формується уявлення дітей про важливість поваги між людьми. Наявність позитивного емоційного мікроклімату в групі дітей – це фактор, який впливає на формування досвіду у суспільному житті. Ефективніше засвоюється зміст освіти дітьми в колективі, де панує радість та взаємоповага.

У питанні формування ставлення дітей старшого дошкільного віку до навколишнього світу, перш за все, необхідно з'ясувати зміст поняття «навколишній світ». Навколишній – той, який оточує кого-, що-небудь, розташований навколо або поблизу когось, чогось. Отже, необхідно розуміти, що дитина неабияк залежна від оточуючих і у більшості ситуацій бере з них приклад, наслідує їх. Зазначене обґрунтовує важливість батьківського та педагогічного авторитету у вихованні дошкільників [4].

Ігрова діяльність – найбільш характерна ознака дошкільника, у якій соціалізація є органічним складником. Гра – це не розвага, це спосіб навчання і соціалізації, тобто саме в ігровій взаємодії дитина засвоює соціальні ролі, набуває досвіду міжособистісного спілкування та участі у спільній діяльності. Це неабияк згуртовує дітей, і так вони поступово оволодівають навичками, соціальними ролями, не у формі прямого навчання, а у цікавий та зрозумілий для них спосіб – в ігровій діяльності. Ігри з власної ініціативи дітей – не вимагають примусу, забезпечують можливість реалізувати власний потенціал та є емоційно насиченою діяльністю для дитини [5, с. 199-200]. Тому соціальний досвід, набутий у грі, засвоюється ефективніше, органічно тощо.

В іграх з власної ініціативи дитина формує соціальний досвід через власну активність, а не з пояснень та інструкцій дорослого, як потрібно вчиняти в тій чи іншій життєвій ситуації. Зміст таких моральних правил поведінки таким чином засвоюється не через примус, а через усвідомлення дитиною необхідності його дотримання. Саме у грі дитина є учасником соціального життя, адже дотримується певних встановлених правил, розвиває вміння домовлятися з іншими, шукати компроміси, узгоджувати певні дії та вирішувати конфлікти.

Таким чином, гра є основним засобом формування досвіду участі у суспільному житті, оскільки вона відповідає віковим особливостям дітей, забезпечує активну взаємодію з однолітками, моделює соціальні ролі та відносини, сприяє засвоєнню норм поведінки й формуванню досвіду спільної діяльності.

Залучення дітей є важливим завданням формування досвіду участі у суспільному житті. Такі події чи групові справи, проєкти формують реальну взаємодію з навколишнім світом (наприклад, чергування перед прийомами їжі, в осередках діяльності). Одежржавчи трудове чи пізнавальне доручення, у процесі його реалізації діти виконують спільні обов'язки, вчаться дотримуватися певних встановлених правил поведінки та взаємодії, навчаються працювати у колективі. Це допомагає соціалізуватися і сприяє розвитку почуття обов'язку перед колективом. Доцільно залучати дітей до догляду за рослинами, адже цей вид діяльності сприяє формуванню дбайливого ставлення до навколишнього середовища, усвідомленню дій та наслідків, розвитку відповідальності.

Ефективною формою залучення дітей може стати проведення ярмарків у садочку. Виховний вплив таких заходів є суттєвим, адже формує у дітей уявлення про добродійність, взаємодопомогу та розвиває моральні цінності. Діти розумітимуть, що за допомогою їхньої праці та небайдужості вони можуть допомогти іншим людям. Таким чином, залучення дітей до елементарних посилюючих соціально значущих справ та подій сприяє формуванню у старших дошкільників досвіду участі у суспільному житті через розвиток відповідальності, емпатії, вміння співпрацювати та усвідомлення власної ролі у суспільстві.

Важлива складова формування досвіду участі у суспільному житті – просоціальна поведінка дитини у сім'ї. Адже саме вона є першим і найтривалішим соціальним середовищем дитини, у якому закладаються базові норми поведінки, цінності та моделі взаємодії з іншими людьми.

Батьківську відповідальність розуміємо як одну зі складових моральної свідомості особистості, яка передбачає піклування з боку батьків про якісне виховання та розвиток своїх дітей, їх виховання. Якісне виконання виховної функції залежить від соціально-педагогічного досвіду сім'ї, ідейно-моральної зрілості, світогляду та моральних установок батьків. Батьківський авторитет – один із найдієвіших педагогічних виховних засобів. Тому їх роль у формуванні особистості та подальше формування поведінки дитини у соціумі є істотною [2].

Під час побутових сімейних і святкових традицій дитина одержує приклад певних моральних вчинків, прилучається до праці, вчиться налагоджувати себе на співдружність і співробітництво з іншими, прислухатися до поглядів і оцінок інших. Отже, сімейні стосунки, психологічна атмосфера сім'ї, її емоційний настрій для дитини є соціальним зразком моральної поведінки.

Учені Т. Валентьєва та Т. Богдан визначають педагогічну рефлексію як «уміння педагога аналізувати власну діяльність, критично оцінювати її та робити висновки про ефективність виховних дій» [2, с. 37]. Педагог, який може правильно проаналізувати власну діяльність, зможе також ефективно оцінити діяльність або навпаки бездіяльність дошкільників, надати коректний зворотний зв'язок та настанови щодо подальших дій. Це невід'ємна частина формування досвіду дитини участі в суспільному житті, адже дошкільник зможе розуміти, які помилки не варто повторювати, як у цілому правильно поводитись з іншими.

Отже, до сфери компетенцій вихователів ЗДО входить низка освітніх завдань, які слід розв'язати для ефективного формування в дошкільників адекватного досвіду участі в суспільному житті.

Список використаних джерел

1. Бочелюк В. Й. Психологія сучасної дитини: виклики цифрової епохи: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2018. 176 с.
2. Валентьєва Т. І., Богдан Т. М. Педагогіка дошкільна: навчальний посібник. Чернігів: Нац. ун-т «Чернігівський колегіум» ім. Т. Г. Шевченка, 2017. 92 с.

3. Грицишина Т. О. Соціалізація дитини дошкільного віку в сучасному соціальному середовищі. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Кропивницький, 2019. Вип. 178. С. 13–17.

4. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2012. 456 с.

5. Руденський Р. Формування пізнавальної активності та самостійності старших дошкільників у педагогічній системі Марії Монтесорі. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. 2024. Випуск 40. С. 192-204. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vpe.2024.40.12259>